

Олег В. Федірець¹, Євген Б. Брикайло², Ярослав С. Неводничий³,
Олексій В. Бурмака⁴, Олександр О. Кондратенко⁵, Марина О. Хорсун⁶
**МІСЦЕ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ТА АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕР
У СТРУКТУРІ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ**

Перспективи продовольчої та агропродовольчої сфери у структурі економічної системи управління пов'язані з глобальними та національними трендами розвитку сільського господарства, харчової промисловості та ефективного управління цими галузями. Зростаючий попит на екологічно чисту продукцію змушує компанії та фермерів впроваджувати методи сталого виробництва. Це включає зниження викидів парникових газів, ефективне використання води та ресурсів, а також перехід до органічного сільського господарства. Екологічні стандарти стають важливими у забезпеченні конкурентоспроможності продукції на внутрішньому і міжнародному ринках. Автоматизація та цифрові технології швидко проникають у агропродовольчий сектор. Технології точного землеробства, штучний інтелект, дрони та супутникові системи дозволяють підвищити ефективність виробництва, покращити управління ресурсами та зменшити витрати. Крім того, цифрові платформи допомагають оптимізувати ланцюги постачання та покращувати взаємодію між учасниками ринку. Зростає увага до безпеки харчових продуктів через посилення регулювання з боку урядів та міжнародних організацій. Це вимагає від агропродовольчих підприємств інвестувати в системи контролю якості та відповідати міжнародним стандартам, таким як НАССР. Збільшення експорту продовольства та агропродукції є важливим фактором розвитку економіки багатьох країн. Для цього необхідна диверсифікація ринків збуту, покращення логістичної інфраструктури та адаптація до вимог іноземних ринків. Крім того, підтримка локальних виробників через програми державного субсидування може зміцнити внутрішній ринок. Концепція економіки замкнутого циклу передбачає мінімізацію відходів та максимальне використання ресурсів на кожному етапі виробництва. У продовольчій сфері це може включати використання відходів як сировини для виробництва добрив або енергії. Малий і середній бізнес у агропродовольчому секторі може грати важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки та сталого розвитку сільських територій. Державні програми підтримки, доступ до фінансування та освітні програми можуть допомогти зміцнити цей сектор. Зміни клімату безпосередньо впливають на продовольчу сферу, викликаючи непередбачувані погодні умови, які можуть скоротити врожаї та підвищити ризики втрат у виробництві. Адаптація до цих змін потребує впровадження нових технологій, генетично модифікованих культур, а також програм для управління ризиками. На глобальному рівні все більше уваги приділяється продовольчій безпеці — забезпеченню стабільного постачання продуктів харчування. Це включає розвиток агропромислового комплексу для зменшення залежності від імпорту, збільшення резервів продовольства та розвиток інфраструктури для зберігання та транспортування продукції. Перспективи продовольчої та агропродовольчої сфери в економічній системі управління залежатимуть від інтеграції інновацій, сталого підходу до використання ресурсів, а також здатності реагувати на виклики кліматичних змін та глобальних економічних тенденцій.

¹ Poltava State Agrarian University, Poltava. Ukraine.

² Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Kyiv. Ukraine.

³ Poltava State Agrarian University, Poltava. Ukraine.

⁴ Poltava State Agrarian University, Poltava. Ukraine.

⁵ Poltava State Agrarian University, Poltava. Ukraine.

⁶ Poltava State Agrarian University, Poltava. Ukraine.

Ключові слова: продовольча сфера, агропродовольча сфера, персонал, безпека, інновації, інвестиції, економічна система, управління.

Рис. 1. Табл. 2. Літ. 11.

DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-279-87-95

ORCID: 0000-0002-9710-4644

ORCID: 0009-0004-2497-2952

ORCID 0009-0008-4855-8990

ORCID 0009-0005-8054-9232

ORCID 0009-0006-4391-6897

ORCID 0009-0002-7077-1751

**Oleg Fedirets, Yevgen Brykailo, Yaroslav Nevodnychyi, Oleksii Burmaka,
Oleksandr Kondratenko, Maryna Khorsun**

THE PLACE OF FOOD AND AGRO-FOOD SPHERES IN THE STRUCTURE OF THE ECONOMIC MANAGEMENT SYSTEM

The prospects of the food and agro-food sector in the structure of the economic management system are related to global and national trends in the development of agriculture, food industry and effective management of these industries. The growing demand for environmentally friendly products forces companies and farmers to implement sustainable production methods. This includes reducing greenhouse gas emissions, using water and resources efficiently, and moving to organic agriculture. Environmental standards are becoming important in ensuring the competitiveness of products on the domestic and international markets. Automation and digital technologies are rapidly penetrating the agri-food sector. Precision farming technologies, artificial intelligence, drones and satellite systems allow for increased production efficiency, improved resource management and reduced costs. In addition, digital platforms help to optimize supply chains and improve interaction between market participants. There is an increasing focus on food safety due to increased regulation by governments and international organizations. This requires agri-food businesses to invest in quality control systems and meet international standards such as HACCP. The increase in the export of food and agricultural products is an important factor in the economic development of many countries. This requires diversification of sales markets, improvement of logistics infrastructure and adaptation to the requirements of foreign markets. In addition, supporting local producers through government subsidy programs can strengthen the domestic market. The concept of a closed-cycle economy involves minimizing waste and maximizing the use of resources at each stage of production. In the food sector, this may include using waste as raw material for fertilizer or energy production. Small and medium-sized businesses in the agri-food sector can play an important role in ensuring food security and sustainable development of rural areas. Government support programs, access to finance and educational programs can help strengthen this sector. Climate change directly affects the food sector, causing unpredictable weather conditions that can reduce harvests and increase the risk of production losses. Adapting to these changes requires the introduction of new technologies, genetically modified crops, and risk management programs. At the global level, more and more attention is being paid to food security - ensuring a stable food supply. This includes the development of the agro-industrial complex to reduce dependence on imports, increase food reserves, and develop infrastructure for storage and transportation of products. The prospects of the food and agro-food sector in the economic management system will depend on the integration of innovations, a sustainable approach to the use of resources, as well as the ability to respond to the challenges of climate change and global economic trends.

Keywords: food, agriculture, personnel, security, innovation, investment, economic system, management.

Peer-reviewed, approved and placed: 04.09.2024.

Постановка проблеми. На продовольче забезпечення населення будь-якої країни працюють певні галузі економіки, прагнучи сформувати необхідний рівень продовольчої безпеки, яка за умов динамічності глобального середовища вимагає відповідного наукового забезпечення. Ряд галузей економіки взаємодіють між собою на засадах інтеграції, утворюючи повну організаційну структуру продовольчого забезпечення держави, що актуалізує комплексне дослідження місце продовольчої та агропродовольчої сфер у структурі економічної системи управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При характеристиці структури продовольчого забезпечення в науковій літературі вживають поняття «комплекс», «сектор», «сфера».

До основних рис міжгалузевих народногосподарських комплексів доцільно відносити наступні: багатогалузевий склад; галузі у складі комплексу поєднані тісними зв'язками; цілісність; функціональними ядрами комплексу є галузі різного рівня; міжгалузеві комплекси формуються на територіях певного рангу; функціонально усі галузі комплексу спрямовані на ефективне задоволення певних потреб суспільства [1; 8].

У структурі народного господарства України дослідники виділяють дев'ять промислових комплексів: паливно-енергетичний комплекс; комплекс з виробництва сировини і матеріалів; машинобудівний комплекс; будівельний комплекс; комплекс з виробництва товарів народного споживання; транспортний комплекс; невиробничий комплекс; аграрно-промисловий комплекс; військово-промисловий комплекс [2-3].

Зазначеним рішенням центральних органів влади передували наукові пошуки оптимальних форм управління АПК, зокрема, оптимізації його структури. Аналіз підходів до цього представляє певний науковий інтерес, оскільки перехід на початку 90-х років минулого століття від централізовано-планової економіки до ринкової економіки зумовив певну трансформацію наукових поглядів на сутність АПК.

Мета цієї статті полягає в дослідженні місця продовольчої та агропродовольчої сфер у структурі економічної системи управління.

Основні результати дослідження. У науковій літературі має місце й підхід до тлумачення поняття «АПК» як сукупності підприємств: «АПК — це сукупність виробничо пов'язаних підприємств з вирощування, зберігання, заготівлі, транспортування, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції, а також обслуговуючих і допоміжних підприємств» [4].

В процесі розвитку теорії систем, системна концепція управління (менеджменту) зумовила більш досконалий, на наш погляд, розгляд АПК — з позицій системного підходу (табл. 1).

В окремих наукових працях спостерігається суспільно-географічний підхід до формування зазначеного терміну: «Аграрно-промислові комплекси — форма територіальної організації виробництва сільськогосподарської сировини та її промислової переробки» [8].

Підходи науковців до структури АПК відрізняються, при цьому виокремлюються сфери, підкомплекси, галузі, ланки. Переважна більшість дослідників виокремлює три сфери комплексу. В той же час слід зазначити,

що погляди на структуру кожної із даних сфер різні. Зокрема, серед дослідників немає єдиної точки зору на структуру сфер АПК.

Таблиця 1. Тлумачення терміну «агропромисловий комплекс» [6]

Автор, джерело	Сутність поняття
Брюховецький І.М., Міщенко В.І.	Агропромисловий комплекс – відносно відокремлена, але разом з тим інтегрована підсистема народного господарства, яка складається з галузей, об'єднаних єдиною програмою і загальною метою функціонування.
Мочерний С.В.	Аграрно-промисловий комплекс – сукупність галузей народного господарства, зайнятих виробництвом, переробкою, зберіганням і доведенням до споживача сільськогосподарської продукції
Моїсеєнко К.Є.	АПК – сукупність технологічно й економічно взаємозалежних галузей, загальна кінцева мета функціонування яких – найповніше задоволення потреб суспільства в продуктах харчування й інших предметах споживання із сільськогосподарської сировини та вирішення соціальних питань села на основі послідовного застосування досягнень науково-технічного прогресу, зростання економічної ефективності виробництва
Макаренко П.М.	Агропромисловий комплекс як цілісна виробничо-економічна система є результатом суспільного поділу, кооперації та праці. Формування його є двоєдиним процесом: з одного боку, виробництво розчленовується на виконання функцій у вигляді відносно самостійних, відосблених у часі та просторі видів діяльності, а з іншого боку – між ними постійно відновлюються відносини обміну, у результаті чого їх варто розглядати як взаємозалежні та взаємодоповнюючі стадії єдиного процесу відтворення (перша стадія – виробництво продукції рослинництва і тваринництва, друга – виготовлення з них продуктів харчування, третя – реалізація їх споживачеві).

У цілому, аналізуючи підходи до змісту сфер АПК, варто зазначити, що для всіх підходів характерне віднесення галузей з виробництва засобів виробництва до I сфери АПК, сільського господарства – до II сфери, переробки сільськогосподарської сировини – до III сфери.

Низка вчених дотримується думки, що АПК має не три, а більше сфер. Так, Андрійчук В.Г. [6] виділяє п'ять сфер АПК. Крім традиційних трьох сфер (виробництво засобів виробництва для сільського господарства; сільське господарство; переробка і харчова промисловість) дослідник виділяє додатково дві сфери: 4-у сферу (торгівля сільськогосподарською продукцією і продовольством) та 5-у сферу (виробнича інфраструктура).

Частина авторів (на чолі з Антонік В.І.) вважають, що АПК має принципово іншу структуру і включає такі галузі виробництва: 1) сільськогосподарське виробництво (галузі рослинництва і галузі тваринництва); 2) переробну (харчову) промисловість, в т.ч. м'ясомолочну, мукомельно-круп'яну, консервну промисловість, переробку технічних культур і т.д.; 3) обслуговуючі галузі, що здійснюють заготівлю і збереження сільськогосппродукції, випуск, ремонт і обслуговування

сільськогосподарської техніки, виробництво добрив і хімікатів, сільське будівництво і т.д. [6].

Зось-Кіор М.В. виділяє 4 сфери АПК – виробництво засобів виробництва; сільське господарство; зберігання, транспортування, переробка, торгівля; не виробнича інфраструктура [11].

Схожої точки зору дотримуються Бакай С.С., Білун С.О., Світлична А.В. [6], при цьому виокремлюють наступні складові ланки АПК: сільське господарство та переробну промисловість. Допоміжними ланками АПК, на їх думку, є: 1) промисловість з виробництва засобів виробництва (машинобудівна), виробництво хімічних добрив, комбікормів; 2) виробнича інфраструктура із забезпечення основних підприємств паливом, енергією, теплом, транспортними засобами, а також сільськогосподарське будівництво; 3) навчально-наукова і управлінська ланка, яка об'єднує управління, спеціалізовані науково-дослідні інститути та навчальні заклади. По суті, на наш погляд, тут також подається галузевий підхід до структури АПК.

У Законі України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу» (ст. 1) наводиться тлумачення дефініції «техніка і обладнання для агропромислового комплексу» як «машини, механізми, обладнання, устаткування, технологічні комплекси та лінії з них, що використовуються в сільськогосподарському виробництві, харчовій та переробній промисловості для проведення робіт з вирощування, збирання, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції» [6]. Відповідно до вказаного, до АПК законодавець відніс лише сільськогосподарське виробництво, харчову та переробну промисловість. Статтею 2 даного закону передбачено, що «вітчизняне машинобудування для агропромислового комплексу є елементом системи інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу», цим самим до складу АПК включили системи інженерного та технічного забезпечення.

Окрім зазначеного методологічного підходу до структури АПК, що передбачає наявність сфер, галузей чи ланок, існує принципово інший підхід, які на відміну від існуючих передбачають функціонування АПК як суми підкомплексів.

Сучасна структура національної економіки відображена у статистичних збірниках. Так, органи статистики класифікують галузі національної економіки за видами економічної діяльності: промисловість; транспорт, зв'язок, сільське господарство, мисливство, лісове господарство, рибальство, рибництво; будівництво; оптова й роздрібна торгівля, готельно-ресторанне господарство; освіта; наукова діяльність; охорона здоров'я та соціальна допомога; культура, відпочинок, спорт і туризм [5-7]. У складі промисловості органами статистики виокремлюється переробна промисловість, що у свою чергу поділяється на такі види діяльності (галузевої), яку дослідники включають до АПК: виробництво напоїв, харчових продуктів, легка промисловість, хімічна промисловість, машинобудування.

Судячи із зазначених переліків, органи статистики не використовують поняття «АПК», адже, по суті він є конгломератом різних галузей національної економіки. Тобто, функціонування АПК, на наш погляд, було

можливе в умовах планово-централізованої економіки. За умов ринкової економіки, де господарюючі суб'єкти функціонують самостійно, АПК трансформується в агропродовольчу сферу національної економіки.

Агропродовольча сфера, на наш погляд, характеризується наступними ознаками: міжгалузевим підходом;

- наявністю основної (провідної) та неосновних (забезпечуючих) галузей;
- відтворювальним принципом та критерієм участі у створенні кінцевого продукту (продовольства);

- складністю визначення функціонального ядра;

- формуванням сфери на території держави, а його окремих складових частин – на території окремих регіонів.

Продовольча сфера, на наш погляд, є структурною складовою агропродовольчої сфери. Остання же входить до економічної системи країни (регіону) (рис. 1).

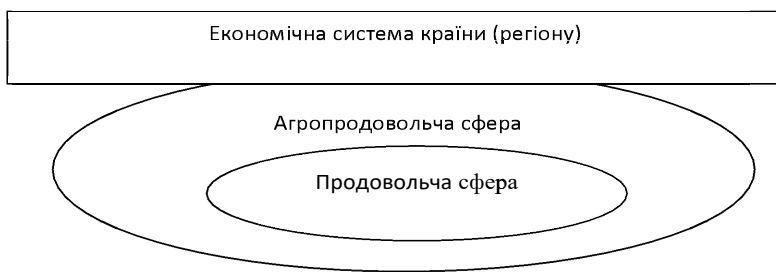

Рис. 1. Місце продовольчої та агропродовольчої сфер у структурі економічної системи

При аналізі структури економіки країни останнім часом досить широко вживається таке поняття, як сфера. За результатами створення сукупного суспільного продукту та національного доходу в межах суспільного виробництва виділяються дві великі сфери: матеріальне виробництво та невинробнича сфера, кожна з яких складається із окремих галузей [9].

У широкому розумінні термін «сфера» можна трактувати як область (район) дії, межа поширення чого-небудь (табл. 2).

У науковій літературі вживається термін «продовольча сфера» [10]. Також використовується поняття «продовольчий сектор», до якого відносять наступні складові: сільське господарство; харчова промисловість; розподіл агропродовольчої продукції; супутні виробництва та послуги; споживання; харчування поза домівкою (поза домашнє споживання); експорт-імпорт.

Авторське тлумачення поняття «агропродовольча сфера регіону» як «сукупності регіональних елементів складної соціо-економіко-екологічної системи, що сформувалася у процесі цілеспрямованої виробничої діяльності з метою задоволення потреб населення у продуктах харчування, гарантування продовольчої безпеки території та держави, формування експертного потенціалу, еволюція якої відбувається через формування і реалізацію моделі інноваційного розвитку» [6].

Таблиця 2. Підходи до трактування дефініції «сфера» [6]

Автор, джерело	Зміст поняття
Самофатова В.А.	Корелює з біологічним терміном «біосфера» і є її важливою складовою, пов'язаною з життєзабезпеченням суспільства. Відмічена сфера має особливу природу, відмінну від інших секторів економіки, адже потребує ведення виробничої діяльності в гармонії з природою
Стеченко Д.М.	П'ять сфер: 1) сировинна (виращування і заготівля сільськогосподарської продукції, рибицтво, продукція лісу тощо); 2) зберігання і переробка (сховище господарство, харчова промисловість); 3) торговельно-споживча (збут, оптова і роздрібна торгівля, громадське харчування); 4) виробнича інфраструктура (енерговодозабезпечення, транспорт, шляхове господарство тощо); 5) соціальна інфраструктура (трудові ресурси, науково-дослідні установи та органи управління).
Шевченко О.О.	Чотири сфери: 1) сільське господарство (окрім виробництва непродовольчої сировини) та інші види діяльності з виробництва продовольчих ресурсів: рибне господарство, розлив мінеральних вод, використання продовольчих ресурсів лісу, соляна промисловість; 2) переробна промисловість; 3) виробнича інфраструктура (агросервіс) – комплекс галузей, що забезпечують зовнішні умови здійснення виробничого процесу: вантажний транспорт; оптова торгівля; електро-, газо-, і водопостачання; холодильне, складське і тарне господарство; технічне та меліоративне обслуговування; зв'язок; інформаційне обслуговування; сфера ділових послуг (реклама, маркетингові послуги, оренда, лізинг); консультаційне обслуговування; інженерно-консультаційні та проектні послуги; сфера забезпечення тимчасових потреб у робочій силі тощо; 4) торгівля продовольчими товарами.

Розуміння поняття «агропродовольча сфера», на наш погляд, має ґрунтуватися на терміні «сфера». Однак, розглядаючи поняття «агропродовольча сфера», виникає запитання: зазначена сфера є самостійним суб'єктом чи складовою економіки держави? Але що ж тоді означає «сфера економіки»? З огляду на зазначене, на наш погляд, термін «сфера» у контексті продовольчого забезпечення потребує подальшого дослідження та обґрунтування більш широкого його використання.

Висновки. Перспективи продовольчої та агропродовольчої сфери у структурі економічної системи управління пов'язані з глобальними та національними трендами розвитку сільського господарства, харчової промисловості та ефективного управління цими галузями. Зростаючий попит на екологічно чисту продукцію змушує компанії та фермерів впроваджувати методи сталого виробництва. Це включає зниження викидів парникових газів, ефективне використання води та ресурсів, а також перехід до органічного сільського господарства. Екологічні стандарти стають важливими у забезпеченні конкурентоспроможності продукції на внутрішньому і міжнародному ринках. Автоматизація та цифрові технології швидко проникають у агропродовольчий сектор. Технології точного землеробства, штучний інтелект, дрони та супутникові системи дозволяють підвищити

ефективність виробництва, покращити управління ресурсами та зменшити витрати. Крім того, цифрові платформи допомагають оптимізувати ланцюги постачання та покращувати взаємодію між учасниками ринку. Зростає увага до безпеки харчових продуктів через посилення регулювання з боку урядів та міжнародних організацій. Це вимагає від агропродовольчих підприємств інвестувати в системи контролю якості та відповідати міжнародним стандартам, таким як НАССР. Збільшення експорту продовольства та агропродукції є важливим фактором розвитку економіки багатьох країн. Для цього необхідна диверсифікація ринків збуту, покращення логістичної інфраструктури та адаптація до вимог іноземних ринків. Крім того, підтримка локальних виробників через програми державного субсидування може зміцнити внутрішній ринок. Концепція економіки замкнутого циклу передбачає мінімізацію відходів та максимальне використання ресурсів на кожному етапі виробництва. У продовольчій сфері це може включати використання відходів як сировини для виробництва добрив або енергії. Малий і середній бізнес у агропродовольчому секторі може грати важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки та сталого розвитку сільських територій. Державні програми підтримки, доступ до фінансування та освітні програми можуть допомогти зміцнити цей сектор. Зміни клімату безпосередньо впливають на продовольчу сферу, викликаючи непередбачувані погодні умови, які можуть скоротити врожаї та підвищити ризики втрат у виробництві. Адаптація до цих змін потребує впровадження нових технологій, генетично модифікованих культур, а також програм для управління ризиками. На глобальному рівні все більше уваги приділяється продовольчій безпеці — забезпеченню стабільного постачання продуктів харчування. Це включає розвиток агропромислового комплексу для зменшення залежності від імпорту, збільшення резервів продовольства та розвиток інфраструктури для зберігання та транспортування продукції. Перспективи продовольчої та агропродовольчої сфери в економічній системі управління залежатимуть від інтеграції інновацій, сталого підходу до використання ресурсів, а також здатності реагувати на виклики кліматичних змін та глобальних економічних тенденцій.

1. Аграрний і сільський розвиток для зростання та оновлення української економіки: наукова доповідь / за ред. чл.-кор. НАН України Бородіної О.М., д-ра екон. наук Шубравської О.В.; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. Київ, 2018. С. 117–121.

2. Перебийніс В.І., Федірець О.В. Використання теорії масового обслуговування для моделювання. Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 16–17 листопада 2017 року). Полтава: ПУЕТ, 2018. С. 140–143.

3. Політика сільського розвитку на базі громад: наук. доп. / за ред. чл.-кор., д.е.н. О.М. Бородіної; чл.-кор., д.е.н. І.В. Прокопи; д.е.н. О.Л. Попової; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2015. 70 с.

4. Рогоза М.Є., Вергал К.Ю. Вибір ефективної стратегії інноваційного розвитку засобами теорії графів. Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. Випуск 235: В 4т. т. III. Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. 272 с.

5. Смолінський В. Моделювання інноваційного розвитку аграрних підприємств. Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія: Економіка АПК. 2014. № 21(1). С. 332–337.

6. Федірець О.В. Розвиток агропродовольчої сфери як соціально-економічної системи: теорія, методологія, практика. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, 2021. 448 с.

7. Khodakivska O., Voronko-Nevidnycha T. Integration of Agile methods into the management system as a tool for increasing the effectiveness of strategic management in the agri-food sector. *Ekonomika APK*. 2023. Vol. 30(2). pp. 49–56.

8. Markina I., Somych N., Shkilniak M., Chykurkova A., Lopushynska O. Managing resource-saving development of agri-food enterprises in the context of food security and sustainability: strategic aspects. *Central European Management Journal*. 2021. Vol. 29(3). pp. 114–135.

9. Tereshchenko S., Kulinich T., Matienko V., Tymchyna Y., Nevmerzhytska S., Ievseitseva O. Financial and marketing innovative management of ecological agribusiness. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. Vol. 6(53). pp. 487–500.

10. Verhun M., Oliinyk A., Popovychenko H., Pomaz O., Ishchejkin T., Verhun A. Organizational and innovation management of financial and personnel support for the intellectual potential of higher education institutions. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2024. Vol. 2(55). pp. 569–587.

11. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. Vol. 43. No. 1. P. 129–135.

1. Аграрні і сільські розвиток для зростання та оновлення української економіки: наукова доповідь (2018), за ред. чл.-кор. НАН України Бородіної О.М., д-ра екон. наук Шубравської О.В.; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. Київ. С. 117–121. [in Ukrainian].

2. Perebyinis V.I., Fedirets O.V. (2018), Vykorystannia teorii masovoho obsluhovuvannia dlia modeliuvannia. *Ekonomika sohodni: problemy modeliuvannia ta upravlinnia: materialy VII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii (m. Poltava, 16–17 lystopada 2017 roku)*. Poltava: PUET. S. 140–143. [in Ukrainian].

3. Polityka silskoho rozvytku na bazi hromad: nauk. dop. (2015), za red. chl.-kor., d.e.n. O.M. Borodinoi; chl.-kor., d.e.n. I.V. Prokopy; d.e.n. O.L. Popovoi; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ. 70 с. [in Ukrainian].

4. Rohoza M.Ie., Verhal K.Iu. (2008). Vybir efektyvnoi stratehii innovatsiinoho rozvytku zasobamy teorii hrafiv. *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky: Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 235: V 4t. t. III*. Dnipropetrovsk: DNU. 272 s. [in Ukrainian].

5. Smolinskyi V. (2014). Modeliuvannia innovatsiinoho rozvytku ahrarykh pidpriemstv. *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho ahrarynogo universytetu. Seria: Ekonomika APK*. Vol. 21(1). S. 332–337. [in Ukrainian].

6. Fedirets O.V. (2021). Rozvytok ahroprodovolchoi sfery yak sotsialno-ekonomichnoi systemy: teoriia, metodolohiia, praktyka. *Dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia doktora ekonomichnykh nauk za spetsialnistiu 08.00.03 – ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*. Poltavskiy derzhavnyi ahrarynyi universytet, m. Poltava. 448 s. [in Ukrainian].

7. Khodakivska O., Voronko-Nevidnycha T. (2023), Integration of Agile methods into the management system as a tool for increasing the effectiveness of strategic management in the agri-food sector. *Ekonomika APK*. vol. 30(2), pp. 49–56. [in English]

8. Markina I., Somych N., Shkilniak M., Chykurkova A., Lopushynska O. (2021), Managing resource-saving development of agri-food enterprises in the context of food security and sustainability: strategic aspects. *Central European Management Journal*. vol. 29(3), pp. 114–135. [in English]

9. Tereshchenko S., Kulinich T., Matienko V., Tymchyna Y., Nevmerzhytska S., Ievseitseva O. (2023), Financial and marketing innovative management of ecological agribusiness. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. vol. 6(53), pp. 487–500. [in English]

10. Verhun M., Oliinyk A., Popovychenko H., Pomaz O., Ishchejkin T., Verhun A. (2024), Organizational and innovation management of financial and personnel support for the intellectual potential of higher education institutions. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. vol. 2(55), pp. 569–587. [in English]

11. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. (2021), “Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production”, *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 43.1, pp. 129–135. [in English]